

Sayılma Problemi Olarak Eşit(siz)lik Fikri ve Jacques Rancière'in Eserlerinde Ortak Bir Tema Olarak Hiyerarşı Eleřtirisine Kısa Bir Bakış

A Brief Overview of The Idea of (In)equality As a Counting Problem and The Critique of Hierarchy as a Common Theme In The Works of Jacques Rancière

Fatma Betül TATLI*

Öz

Çağdaş felsefenin önemli düşünürlerinden biri olan Jacques Rancière, eşitsizlik ve hiyerarşı temelinde anlaşılabilen ve bir düzenleme etkinliğine indirgenen siyaset kavrayışına karşıt olarak, siyasalın oluş ve sürekli değişim karakterini eşitlik ve özgürlük imkanı adına ortaya koyan bir perspektif geliştirir. Yerleşik ve kabul görmüş olanın karşısına, adı sayılmayanların, yoksulların ve sınırdaki gezenlerin unutulmuş, yok sayılmış, hesaba katılmamış oluşunu çıkararak huzursuz edici bir perspektif ortaya koyar. Bu anlamda demokrasi de yersiz-yurtsuzun hesaba katılması pratiği olacaktır. Bu perspektifin imkan koşulları düşünürün hemen hemen bütün çalışmalarında ortak olan eşitlik ve hiyerarşı meselesiyle açılır ve demokrasinin farklı türden inşasına odaklanır. Çalışmamız da bu temel problemler ekseninde düşünürün kimi çalışmalarını girizgah niteliğinde bir analizle ele alarak demokrasi ve genel olarak siyasalın çağdaş felsefede kavranış biçimine ilişkin bir kuşbakışı imkanı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: demokrasi, eşitsizlik, hiyerarşı, Rancière, siyasal olan

Abstract

Jacques Rancière, one of the important thinkers of contemporary philosophy, develops a perspective that reveals the character of the formation and continuous change of the political in the name of equality and freedom, as opposed to the understanding of politics, which is understood on the basis of inequality and hierarchy and is reduced to an ordering effect. It presents an unsettling perspective by opposing the settled and accepted to the forgotten, ignored, unaccounted for by the unnamed, the poor and the border walkers. In this sense, democracy is the practice of taking the deterritorialized into account. The conditions of possibility of this perspective are opened with the issue of equality and hierarchy, which is common in almost all the works of Rancière and he focuses on the construction of democracy in different ways. In the axis of these basic problems, this study tries to offer an overview to democracy and the way the "political" is conceived in contemporary philosophy, by taking some of the works of the thinker with an introductory analysis.

Keywords: Democracy, inequality, hierarchy, Rancière, "the political"

Giriş

Çağdaş felsefenin önemli düşünürlerinden biri olan Jacques Rancière, Antik dönemden bu yana bir mite, yalana dayandığını iddia ettiği felsefenin (Rancière, 2009) 'şimdi'de yaşadığı krizin nedenlerini felsefenin toplumsal ve siyasal olanla ilişkisinde tahlil eder. Siyasal alanda görünür hale gelen bu krizin nedeni sıklıkla demokrasinin veya liberal demokrasinin çatışma, uyumsuzluk ve çekişmeyi göz ardı etmesine tahvil edilmekle birlikte, Rancière'e göre bu krizin nedenleri bir yandan da adlandırma, sayılma, bölüşme ve düzenleme geleneğinde aranmalıdır. Zira sorun, ancak bu edimlerin ve söylemlerin

* Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, betultatli@kilis.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2784-7282

doğallaştırılma peçesi düştüğünde anlaşılabilir. Bu açıdan Rancière, siyaset felsefesinde öncelikle kavramların ortaya çıkma koşulları ve onların ne tür amaçlara hizmet ettiğinin keşfedilmesinin peşindedir. Böylelikle mevcut eşitsizlik durumunun ve kabul edilmiş hiyerarşik yapıların yapaylığının altı oyulabilir. Verili olan ve olağan sayılanların Nietzscheci bir anlamda “yeniden değerlendirilmesi” bu krizin çözümü adına ilk adım olabilir. Tam da bu açıdan düşünürün amacının herkesin kendi işine raptedildiği sıralanmış bir toplumsal düzenin yerine, eş deyişle *polis*in yerine düzensizlik ve uyumsuzluğun kabulüyle ortaya çıkabilecek bir “pratikler oyunu” olarak eşitliği ikame etmek olduğu söylenebilir. Eş deyişle, siyasal baskılayan siyasetin (hiyerarşik düzen anlamında *polis*in), ancak özgürleşme ve eşitliğin varsayıldığı, bir yönetim/rejim biçiminden çok bir siyasi davranış ve eylem olarak gerçek bir demokrasi ile ikamesi mümkün olabilir.

O halde Rancière'in felsefesini özgün kılan yanlardan birisi, felsefi kanonu biçimlendiren kavram ve düşünme modellerinin kullanılageldiği şekillerinden farklı olarak kavramlara içkin bir geriye dönüş çalışmasına dayanmasıdır. Elbette bu girişimi örnekleyecek başka düşünürler de mevcuttur. Hannah Arendt, Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau gibi düşünürler de yine aynı şekilde mevcut ve yerleşik olandan ziyade yeni düşünme biçimlerine imkân tanıyan siyasal perspektifler ortaya koymuştur. Ne var ki Rancière, bu düşünürlerden farklı olarak “kurucu” olana veya “kurma” edimine yanaşmayan ve sıklıkla anarşizm altında adlandırılan bir kavrayışa sahiptir. Yine de “Rancière, anarşizmi, doğrudan iktidara karşıtlığı öngörmesinden dolayı değil, yaşamı kuşatıcı ilkelerin yokluğu olması ölçüsünde kendi demokrasi perspektifi içine yerleştirir.” (Yavuz Yıldırım & Efe Baştürk, 2015). Zira ona göre her kurma çabası, siyasetin anlamını bozan “düzen” ve “düzenleme” yoluyla çatışmayı ve uyuşmazlığı bertaraf eder, görmezden gelir. Böylelikle mevcut siyasal düşüncede statik, lineer, katılmış bir siyaset, tarih ve toplum anlayışı hâkim kılınır. Fakat tersine yaşam, Rancière için, sürekli bir değişim, her an yenilenme, yeniden adlandırma potansiyelleriyle dolu bir süreçtir. Yaşama dâhil olan siyasal da ancak bu potansiyellerle var olur. Bu bakımdan masif bir kütle gibi duran kadim bir hakikat veyahut belirlenmiş bir gelecek arzusu ile hareket etmenin kendisi ya geçmişi fetişleştirme ya da geleceği basitleştirme tehlikesiyle yüzleşmek zorunda kalır. Bu nedenle düşünür çalışmalarının pek çoğunda dönüşümleri, kırılma anlarını, tarihsel değişim noktalarını serimlerken aynı zamanda bunların toplumsal alanda yarattığı etkiye, daha doğrusu toplumsal yaşamla karşılıklı ilişkisine odaklanır. Dolayısıyla Rancière'e göre bahsi geçen krizden kurtulmanın yolu, şimdi'ye tutunmaktır; fakat bu, mevcut, verili bir şimdi değil, sürekli yaratılan bir süreç olarak şimdidir. Zira ‘şimdi’; yeniden adlandırma, yeniden bölüştürme, yeniden sayılma imkânı olarak bugünkü anlamıyla ‘düzenleme’nin, düzenin altüst edilmesinin biricik imkânıdır.

Buradan hareketle çalışma, Rancière'in temel kaygısının hiyerarşi ve onu yaratan söylemler olduğunu, başka bir deyişle; hiyerarşinin ve eşitsizliklerin sadece koşullarının değil, bu koşulların açıklanma teşebbüsünde yer alan “doğallaştırma” ediminin sekteye uğratılması olduğunu düşünerek, düşünürün siyasal olana yaklaşımının temel argümanlarını kimi çalışmalarının analizi yoluyla kısaca ortaya koymayı amaçlamaktadır.

(Adı) Sayılmayanlar

Rancière *Tarihin Adları*'nda, objektiflik iddiası parantezinde tarihi ve tarihçiyi konu edinir. Kitap boyunca tarihin kendisini ve tarihçinin edimini sorgularken, görüntüden kaybolan perspektifizmin peşine düşer. Başka bir deyişle, “tarih nedir ve tarihçi neyi konu edinmelidir” sorusuyla, tarihin sıradan yaşanmışlıklar, tarihçinin de yaşanmış olanların basit bir aktarıcısı olmadığını, bu esnada seçilerek ve belirlenerek bugüne taşınanlar olduğunu vurgular. Dolayısıyla seçilmeyenler ve taşınmayanlar da vardır ve bu bakış açısı objektivizmin baş aşığı dönüşüdür.

Rancière tarihin ontolojik konumunu, epistemolojik statüsünü, varlık sebebini, kısacası kaybettiklerini gösterir:

Tarih vardır, çünkü bir geçmiş ve kendine özgü bir geçmiş tutkusu vardır. Öte yandan tarih vardır, çünkü kelimelerde şeylerin, adlarda adlandırılanların yokluğu söz konusudur. Tarihin durumu, “şeyin bizzat kendisinin” bu çifte yokluğunu nasıl ele aldığına bağlıdır: “Şeyin bizzat kendisi” -geçmişte kaldığı için- artık orada değildir ve -hiçbir zaman söylenmiş olduğu gibi olmadığı için- hiçbir zaman da orada olmamıştır. Tarih duygusu, adların adlandırdıklarının şahsen yokluklarına bağlıdır (Rancière, 2010, s. 95).

Nitekim bu iddia, adların ve onlara tekabül eden şeylerin varlığını içermekle birlikte kimi zaman da adlandırılmadan kalan şeylerin varlığını veya adı olan fakat kendisi olmayan şeylerin yokluğunu gösterir. Benjamin'in *sözü elinden alınanları* yok sayan tarihe yönelttiği soru burada daha çok anlam kazanır: “Kulak verdiğimiz sesler içerisinde, artık susmuş olanların yankısı da yok mudur?” (Benjamin, 2016, s. 38). Bu gizleme, yok sayma, çarpıtma durumunda ne nesnel bilim olarak tarihten ne de tarafsız bir tarihçiden bahsedilebilir. Tarihin var olmaya devam etmesinin yolu, Rancière için ancak bu adlar ve şeyler arasındaki tekabüliyeti sağlamak, yankıları duymaktan geçer.

Kısaca tüm bu tarih bilimi tartışmalarının gerisinde duran mesele, tarihte görünmeyenler ve sözü olmayanlardır. Rancière'in amacıysa bu bastırılan, susturulan ve adlandırılmayanın tarih sahnesine yeniden döndürülüşünü sağlayabilmektir (Rancière, 2010). Diğer eserlerinde aynı tabakalaşmadan ve hiyerarşiden hareketle tanımlanan siyaset anlayışını eleştiren Rancière, tam da bu adı sayılmayanların çeşitli adlarla siyasal sahneye dâhil edilişlerinin önündeki engel olarak siyaset fikrini analiz eder. Ona göre “Bir siyasal varlık olarak tanınmak istenmeyene karşı ilk yapılan, onu siyasallık işaretleri taşıyan bir varlık olarak görmemek, söylediğini anlamamak, ağzından çıkan şeyin bir söz olduğunu duymamaktır.” (Rancière, 2007, s. 151).

Siyasalin Kıyısında eserinde de göreceğimiz gibi, siyaset; aslında doğal olmayan, bir çıkar ya da fikir grubuna ait olmayan, hükmetme ilkesiyle bölmeyi arzulamayan bir öznenin sesinin bastırılması, bir çeşit sağırlık ile karşılanması üzerine salt bir yönetme ve düzenleme pratiğine dönüşür. Dolayısıyla sesi söze dönüştürmek için düzenin altüst edilmesi gerekir. Bu ancak olanaksız bir özdeşleşme, bir “arada” olma, arada oldukça herhangi bir kimlikle özdeşleşememe problemidir. Parçalar bakımından kimlikler mümkün, özneler anlaşılabilir fakat siyasi bütün tam da bunların bir arada olması bakımından uyumsuzluk alanı olacaktır. Siyaset bu uyumsuzluğun, çatışmada silinen, kimliksizleşen öznelerin adıdır. O halde siyaset bir –siz/sız olma halidir.

Yoksullar

“Hiyerarşi ve uzlaşının, ya da çatışmanın, devamını sağlayan Aynı ile Başkası tasavvurları nasıl oluşur ve nasıl dönüşürler?” (Rancière, 2009, s. 13). Rancière *Filozof ve Yoksulları*'nda bu soruyu çıkış noktası olarak alır. Belki de hiyerarşi kavramının en görünür olduğu bu eser, Rancière'in bir düzen ilkesiyle toplum mühendisliği yapan Platon'un filozof-kralı örneğinde işleyen hiyerarşi anlayışını ortaya koyar. Burada düşünür Platon'un siyasal kavrayışının Bir'in ardında muğlaklaştığını ve dahası kaybolduğunu göstermeyi hedefler.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Rancière'in amacı, hiyerarşinin koşulları ve sebeplerini, fakat daha da ötesi bu koşulların dayandırıldığı etimolojik temelleri ve arkaik noktaları tespit etmektir. Bu çaba en temelde siyaseti ve onunla aynı anlama gelen demokrasiyi *an-arkhe* kılmaya, eş deyişle onu Bir'e tabi kılmaya kuşatıcı bir ilke fikrinden kurtarmaya dayanır. Çoğunlukla yapıldığı gibi Rancière de bu dayanakları Antik Yunan'da araştırır ve nitekim

Platon'da bulur. Antik dünyaya döndüğünde bulduğu iki temel kavram vardır ki bunlar eşitsizliklerin temelinde görülebilecek bir “adalet” nosyonuna dayanır: “Boş zaman” ve “doğa”. ‘İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı’, Rancière’in de pek çok eserinde karşımıza çıkan Antik Yunanlıların adalet kavrayışıdır. Şehrin sınıflarını birbirinden ayıran boş zaman, herkesin bir başka işle ilgilenmesini engelleyen gerekçe olarak sunulsa da üretim ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda zayıf bir argüman olarak kalır. Platon da önce boş zamanı gerekçe olarak ortaya koyar, fakat hemen sonra zaman argümanından doğa argümanına geçer. Nitekim zaman, şekillendirilebilirdir; fakat doğanın değişmez gücü, zanaatçının yazgısı kılınabilir niteliktedir. Herkesi toplumsal statüsüne raptetmenin tek yolu, doğa kozunu kullanmak olmuştur. Zanaatçı yaptığı işten başka bir iş yapamaz, çünkü doğası gereği o sadece bu işi yapmaya ehildir. Dahası bitmeyen çıraklık ve öğrenme sürecinde, sadece “yapmak” değil “en iyisini yapmak” için boş zamanını da kendi işinde yetkin olmaya vakfetmelidir. Sadece kendi işi, “başka bir şey değil.” “Artık zanaatçının uzmanlığı başka bir şey yapma yasağından ibarettir.” (Rancière, 2009, s. 36). Hatta bu, onun erdemidir. Rancière’in en önemli tespitlerinden biri Platon’un bu çelişkisidir. Şehirde adaleti herkesin kendi işini yapması olarak tanımladıktan sonra Platon, bu erdemi zanaatçıya tahsis eder. Daha açık bir deyişle, zanaatçının erdemi, devletin erdemi olarak tarif edilir. Devlet zanaatçının erdemiyle, ölçülülük-itidal ile baki olabilir. Oysa zanaatçı devletin en alt basamağını, gerekli ama değersiz görülen kısmını işgal eder. Diğer iki sınıf yani filozof ve koruyucu arasında görülen nispeten bağımlı ilişki, yine zanaatçının bu erdemi ile anlam kazanır. Filozof, hırçın koruyucuya bu erdemi öğreterek onu ehilleştirip sınıfına hakkıyla sabitlemekle de görevlidir. Nitekim Platon’un yönetici filozofunun temel görevi zaten budur.

Rancière’in tespit ettiği bir diğer önemli nokta, filozofun bu sınıfların ayıklayıcısı, belirleyicisi olması, fakat bir diğer yandan filozofun kimin hangi sınıfta kalacağına karar vermesinden önce hâlihazırda bu sınıfların var olmasıdır. Mağaradan çıkmayı başaran, bir şekilde mağaraya dönmeye ikna edilmelidir, eş deyişle filozof seçmeden önce zaten herkes nerede olduğunu biliyor gibidir. Eğiticinin seçilmesi eğitilmesi gerekenler tarafından yapıldığında, eğiticinin eğitilmesi gibi bir ikileme karşılaşılır. Bu, sarsıcı çelişki Rancière’in hiyerarşi eleştirisinin temel vurgusu olacaktır. Jacotot’a da kendi öğreticiliğini sorgulatan deneyim, kendi gereksizliğini hissettiği eşitlik anı olacaktır.

En nihayetinde Rancière, Platon’un *Devlet*’te tedrici olarak keskinleşen dilini, doğa mitinin fiziksel özellikleri dahi belirleyen bir şekilde sivriltmesini, filozofun ve felsefenin korunma arzusu olarak görür. Yani bir çeşit statü yaratma ve onu koruyarak devam ettirme isteği. Bütün iş bölümünün, bütün zaman ve doğa argümanlarının tek ve nihai nedeni felsefeye, hakikate ehil olmayanların ondan uzak tutulması, özellikle el işçisinin felsefeye göz dikmesinin önünü kapatılmasıdır. Böylece toplumsal roller bölüştürülür, siyasi düzenleme adıyla hiyerarşik yapı sabitlenir. İşte burada Rancière’in de belirttiği gibi kendini korumaya almak adına felsefe, büyük bir yalana dayandırılır: Herkesin doğasına en uygun işe verilip o işte sabitlenmesi yalanına.

Sınırdaki Gezenler

Platon kimin yönetmesi ve hangi gerekçeyle yönetmesi gerektiğini ortaya koyarken yönetim biçimlerine ilişkin fikirlerini de beyan eder. Yönetim biçimleri, en basit haliyle yaşlılık, soyluluk, zenginlik ve bilgi gibi niteliklere sahip olanların kurdukları düzen ekseninde isimlendirilir. Bu durumda sıfatlar siyaseti belirleyen temel unsurlar olarak anlaşılabilir. Bu niteliklerden yoksun olanlar ise yönetilmekten pay alırlar (*metexis*) yalnızca. Onlar “yoksullar”dır. “Ama ‘fakirler’ nüfusun ekonomik bakımdan zor durumdaki kesimini tarif etmez. Sayılmayan insanları, arkhe'nin gücünü uygulamaya sıfatları olmayan, sayılacak, hesaba katılacak sıfatları olmayanları tarif eder.” (Rancière, 2007, s. 145). Aslında yoksullar, *Tarihin Adları*’nda geçen adsızları ve sayılmayanları işaret eder.

Tarihin Adları eserinde de açıkça görülen ses ve söz ayrımı, birilerinin sözünün her zaman daha değerli görülmesi üzerine bina edilmiş bir Antik Yunan siyaset kavrayışına dayanır. Toplumsal sınıfların rol ve konum paylaşımı, eşitler arasına bir eşitsizlik nosyonu yerleştirilmek suretiyle gerçekleşir. Özgürleşme, bu kurulum sonunda gerçekleşen hiyerarşik inşa, yani eşitler arasına dışsal bir tahakkümün yerleşmesine karşı çıkan şeydir: eşit addedilmeyenin kendini eşit olarak sunabilmesi, ses'ini söz'e dönüştürebilmesidir. (Yavuz Yıldırım & Efe Baştürk , 2015, s. 55). Bunun için hükmeden ve hükmedilen hiyerarşisinin ortadan kalkması gerekir. Bu konu bizi arkhe mantığını tersyüz eden siyaset eylemine ve demos'un an-arkhe olarak anlaşılmasına götürür.

Normal mantık, başka her meselede olduğu gibi arkhe meselesinde de, özgül bir edilme yatkınlığı üzerinde kendini uygulayan özgül bir eyleme yatkınlığı olmasını ister. Arkhe mantığı böylelikle belirli bir astlık üzerinde kendi gücünü uygulayan belirli bir üstlüğün varlığını varsayar. Bir siyaset öznesinin ve dolayısıyla siyasetin var olabilmesi için bu mantığın sekteye uğraması gerekir (Rancière, 2007, s. 142).

Dolayısıyla demokrasi; başlatan, yöneten anlamındaki arkhe ile karşıttır ve kimin yöneteceği sorusunu herhangi bir unvana ya da toplumsal konuma özgülemeyen demokrasiye "hükmetmeyenin hâkimiyeti" adı verilir.

Burada Rancière'in *Siyasalın Kıyısında* eserinde yaptığı siyasal ile siyaset arasındaki ayrımı hatırlamak önemlidir. Bir kural ve yasa ile tesis edilmiş düzen olarak siyaset, verili olan ile başlayıp tüm dinamikleri sıfıra indiren ve böylece kategorik bir yerleştirme suretiyle sabit/sabitleyen bir sistem olarak anlaşılır. Bu düzenden doğan ilke eşitsizliktir. Eşitsizliğin dağıtım yoluyla sabitlenmesi, pay alma ilişkisine göre konumlanmasıdır. Buna karşın siyasal fikri, oluş imgesine denk düşer. Herhangi bir sosyal ya da ekonomik sığa özgülenmemiş, kimliksiz, ad talep eden adsızın eylemidir. Eşitliği tesis ettiğini iddia eden bir eşitsizlikler düzenini sözüyle ve eylemiyle sarsma anının kendisidir. Polis ise tam tersine bir listeleme mantığıdır. "Nitekim polis, insanların yerlerine ve işlerine tayin edilmesine damga vuran 'tam' adlar ister. Ama siyaset 'has-olmayan' adlarla, bir çatlağı eklemleyen ve bir haksızlığı dışa vuran *misnomer*'larla ilgilidir." (Rancière, 2007, s. 76).

Nefret Edilenler

Platon *Devlet*'te demokrasi eleştirisinin yer aldığı bölümde bu yönetim biçiminin tehlikelerinden uzunca söz eder. Yöneticilerin yönetilenleri andırdığı, yönetilenlerin de yönetenleri; kadınların erkeklerle eşit olduğu; babaların evlatlarına eşiti olarak davranmayı öğrendiği; yabancı ve göçmenin, yurttaşla eşit olduğu; öğretmenlerin öğrencilerden hem korktuğu hem onları övdüğü, öğrencilerin de öğretmenle alay ettiği; gençlerin kendilerini yaşlılarla eşit gördüğü ve yaşlıların da gençleri taklit ettiği; hayvanların bile özgür olduğu, kendi özgürlüklerinin ve onurlarının farkında olan atlar ve eşeklerin sokakta onlara yol vermeyenleri itebildiği (Platon, 1962, s. 562d-563d) bir başıbozukluk durumu olarak demokrasi, toplumun ve devletin yozlaşması demek olacaktır.

Peki, böyle bir eşitlik ve özgürlük talebine kim karşı çıkar? Sadece kendi ilgi, statü ve çıkarlarından ödün vermek istemeyenler...Bu, tam da Rancière'in, mevcut durumdaki çıkarlarını korumak ve sürekliliği sağlamak adına siyasete tüm yaşamı kuşatan bir ilke tayin edilmesi anlamında kullandığı *arkhe* mantığıdır. *Arkhe* ise kadim anlamıyla bir başlangıç olması bakımından hep ayrıcalıklıdır.

Başlama haline içkin bir buyurma hakkı vardır ve buyruğun uygulanmasında da bir başlatma gücü. Ve madem ki arkhe diğerlerinden daha önde olanların buyruğudur, öyleyse onlar arkhe'yi tatbik edecek (yönetecek),

diğerleri de arkhè'ye boyun eğecek (yönetilecek) demektir. O halde, toplum düzeni ile yönetim düzeni arasındaki süreklilik güvence altına alınmak isteniyorsa eğer, başlatanların ve önde gelenlerin kimler olduğunu tayin ederek işe başlamak gerekecektir. (Ağtaş, 2014, s. 117/118)

Rancière, demokrasiye duyulan bu nefretin kadim kökenlerinden bahsederken, Platon'un demokrasiyi toplumsal organizasyonda bir kaos durumu olarak algılamasına dikkat çeker. Demokrasi Platon için şansa-kuraya dayalı bir belirsizlik yönetimidir ve tam da bu yüzden düzeni bozar. Yönetme ehliyeti olmayanların, hazza düşkünlerin, sıfatsızların, unvansızların, dahası tüm yönetimi altüst edenlerin "panayırı" olarak tanımlanan bir demokrasi ithamı Platon'la başlar. Zira Platoncu tahayyülde "Şeylerin doğal bir düzeni vardır ve bu doğal düzene göre topluluk halinde insanlar yönetme unvanlarına sahip olanlar tarafından yönetilir." ((Rancière, 2015, s. 54). Tersine Rancière için "halkın iktidarı, iktidar uygulamaya hiçbir şekilde hakkı olmayan kişilerin iktidarı anlamındaki demokrasi, siyaseti düşünülebilir kılan temeldir. Yani Rancière'e göre şayet iktidar en bilgililerin, en güçlülerin ya da en zenginlerin elinde dönüyorsa, siyasal diye bir şeyden bahsedemeyiz. Demokrasiyi eşitlikçi bir ön kabul olarak alan Rancière'e göre "oligarşik bir rejim bile kendini bu ön kabulde az çok meşrulaştırmak zorundadır" (Keykubat & Koç, 2013, s. 135). O halde, demokrasi ve siyaset birbiriyle örtüşen tanımlardır. Fakat Rancière için sürekli bir yönetim olarak demokrasi mümkün değildir, çünkü o tıpkı Benjamin'in "geçmişin parlayan anları" gibi, bir anda parlayıveren, haksızlık ve eşitsizliğe başkaldırma anına özgülenen, prosedürlere ve kurumlaşmaya sığmayan sözdür. Bu bakımdan başlı başına bir amaç, gerçekleşmesi konsensüse bağlanan bir hedef değil, tersine her an açılan bir imkân, ne koşulda olursa olsun elden bırakılmayacak bir eşitlik varsayımdır.

Eğitimsizler

Rancière'in siyasetin sonu argümanlarına karşı çıkmasının temelinde, onun siyasal hep bir imkân olarak görmesi yatar. Bir imkân olduğu müddetçe de umut vaat eder. Fakat Rancière bu imkânın ortadan kaldırılması üzere yapılan kurumsal hamlelerin de ifşa edilmesi gerektiğini düşünmüştür ki toplumsal bir kurum olarak okulun da bu siyasi kavrayışın aleti olarak nasıl işlediğini gösterir. Aslında eleştirideki amaç salt okul ve okulların işleyişi değil, sözde bir "eşitlik" alanı yaratılması hedefini taşıyan eğitim anlayışının kendisidir.

"Bütün ömrünü sözünü ettiğimiz hiyerarşi metaforlarını redde, paysızların payına düşenin hakkını vermeye adanmış ve bilim-ideoloji (karşıtlığını değil) kardeşliğini varsayan Rancière'e, nötr bilgi aktarımı iddiasında olmayan bir eğitim modeli lazımdı, onu da Jacotot'da bulacaktı" (Kılıç, 2015, s. 116). *Cahil Hoca*'da aciz bir alıcı ile muktedir-bilgili bir öğretene dayanan eski yöntemin eleştirisinden hareketle işaret edilen hiyerarşinin farklı bir alanda süregitmesi fikriyle karşılaşırız. İradenin zekâya boyun eğmesi üzerine kurulu bu sistemde, gözden uzaklaştırılan şey, karşı karşıya getirilenlerin denksizliğidir. Hocanın iradesi öğrencinin iradesiyle değil, zekâsıyla hâkimiyet ilişkisi yaşar ve hoca olmadan öğrencinin hiçbir şey yapamayacağı fikri hâkimdir. Oysa "Bir zekanın bir başka zekaya tabi kılındığı yerde aptallaşma vardır. İradesini kendi yoluna sokacak ve o yolda tutacak kadar güçlü değilse insan -özellikle de çocuk- bir hocaya ihtiyaç duyabilir. Ama bu tabi oluş sadece iradeler arasındadır. Ne zaman ki bir zekayı bir başkasına bağlar, o zaman aptallaştırıcı olur" (Rancière, 2014, s. 20). Jacotot'un deneyimi bunu ortaya koyduğu gibi yeni bir yöntemin doğuşuna da işaret etmektedir. Zihinsel eşitlik ve zihinsel özgürleşme üzerine kurulu bu yeni evrensel eğitim, kendi başına yapabilirlik gücüyle, kendinin bilincine varılmasıyla ilişkilidir. Bir devlet kurumu olarak okul, bu eşitsizlik üzerine kurulduğu gibi, eşitsizliği -yurttaşlarının "çocuk" olarak kalmasını sağlamakla- sürdürür. "Aklını kullanma

cesareti gösteremeyen (Kant, 1784) bir pasif alıcı insanlar topluluğunun yönetiminin kolaylığı yöneten-yönetilen ikiliğini sabitleyen kadim bir hiyerarşiyle açıklanabilir.

Sonuç

Bireysel çıkarlar ve serbest piyasa anlayışına göre düzenlenen liberal demokrasi eleştirisinin yoğun olarak yapıldığı bir dönemde, pek çok siyaset düşünürü liberalizm ve demokrasi arasındaki doğal görülen bağlantıların koparılması ve yeni demokrasi imkânlarının sorgulanmasının gerekliliğini vurgular. *Radikal, katılımcı, müzakereci* gibi çeşitli demokrasi önerilerinin hemen hepsi liberalizmin krizine çözümler bulmak adına çağdaş siyaset felsefesinde önemli tartışma imkanları yaratmıştır. Her ne kadar birbirinden farklı yaklaşımlar sergileseler de bu yeni modellerin ortaklaştırılabilir noktası temelde demokrasi ve liberalizmi birbirleriyle uyuşmayan ilke ve değerlere sahip olarak görmeleridir.

Çağdaş siyaset düşünürlerinin kimisi liberalizm eleştirisini ve yeni bir demokrasi tahayyülünü Schmitt'in siyasal ve siyaset ayrımıyla şekillendirmiş, liberalizmin siyasal bir model olmadığı yönündeki eleştirisinden beslenmiştir. Bu düşünürlerin başında Chantal Mouffe gelir. Mouffe, liberal demokrasiyi farklılıkları temsil edememekle, eşitsizliği sürdürmekle suçlarken, onun tıpkı Schmitt gibi bir müzakere pratiğine saplanarak ayrıcalıklı konumları sürdürdüğünü iddia eder. Zira kimliklerin kurulmasında uzlaşmaya dayanan liberalizm gerçekçi bir siyaset anlayışına sahip değildir. Mouffe için siyaset uzlaşma ile tanımlanamaz ve temellendirilemez.

Yine de düşünüre göre “Solun görevi liberal-demokratik ideolojiyi reddetmek değil, tersine onu, radikal ve çoğul bir demokrasi doğrultusunda derinleştirmek ve genişletmek olabilir.” (Laclau & Mouffe, 1992, s. 216). Dolayısıyla Ernesto Laclau ile ortaya koydukları radikal ve çoğulcu demokrasi anlayışı, liberalizmin egemenlik ve haklar, anayasal düzen, birey özgürlüğü ve çoğulculuk gibi değerlerini saklı tutmalı ve hatta bunları gerçekleştirmek üzere radikalleştirmelidir.

Rancière'in siyaset ve demokrasi anlayışı ile sıklıkla karşılaştırılan Chantal Mouffe'un demokrasi anlayışının benzerliği, siyasetin temelinde uzlaşımı-uyuşmayı değil farklılık ve çatışmayı görmelerinde belirir. Siyaseti oluş, bir imkân veya varsayım olarak eşitlik fikrine dayandırması Rancière'in demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak konumlamasına imkân vermez. Fakat Mouffe için demokrasi çatışmaya ve uyuşmazlığa rağmen *kurulabilir*. Zira Mouffe için hep var olan antagonizma, agonizmaya dönüşmesi halinde demokrasinin imkân koşulu olabilir. Daha açık bir ifadeyle Mouffe, teorisinin temelinde kendi içinde demokrasiyle yönetilme konusunda ayrılık yaşamayıp yalnızca bazı işleyişler hakkında ayrışma yaşayanların birlikteliğine, bir bakıma “oyunun kurallarını kabul edenler arasında” gerçekleşen gizli bir konsensüse dayanır. Rancière ile aralarındaki en belirgin farklılığın bu olduğu söylenebilir. Nitekim Rancière için demokrasi kurulamaz, çünkü kurumsallaşma yeni eşitsizliklere kapı aralar. Kurulmayan, sürekli yaratmak ve oluşa açık imkânların peşinde olmakla özdeşleşen demokrasi, unvansızlık, istisna durumu, bu anlamıyla bir anarşi ve skandaldır. Normal olanın mantığı demokrasiyi her ne kadar liberal, atomize, teknik bireylerin hak ve özgürlükleri üzerine kurulu bir sistem olarak yüceltse ya da çoğunluğun diktatörlüğü olarak kınasa da demokrasi; Rancière için, bunlardan hiçbirini ifade etmeyen, ‘olmayan’ bir özgürleşme varsayımı, eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının tek ‘şansıdır’.

Rancière için bugün yaşadığımız krizin adının eşitsizlik konulması, bir benlik ve öteki tasavvurunun oluşum çizgilerinde arandığında anlam kazanacaktır. Bu eşitsizlik ve hiyerarşinin kaynağı nedir? Birtakım işlere ehil olanlar ile olmayanlar arasında yapılan ayrımın temelindeki ölçüt sorunu, özne olarak kabul edilenleri ve edilmeyenleri ayıran sınırdır. Bilimlerin üzerine yükseldiği zemin, öznenin kim olduğu veya bir özne olarak bu belirlemeyi kimin yapacağı ile ilintili olduğu kadar, kimin sözünün hâkim kılındığı, kimin

susması gerektiğiyle de temas halindedir. Dolayısıyla sorun yalnızca sınıfların yaratılması değil, bu sınıfların ontolojik-epistemolojik dayanaklarıdır.

Kaynakça

- Agtaş, Özkan (2014). "Demokrasi Nefreti", *Ankara Üniversitesi SBF Mülkiye Dergisi*, 38(3), 117-128.
- Benjamin, W. (2016). *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Kant, I. (1784) "*Aydınlanma Nedir*". (N. Bozkurt, Çev.). Felsefe Yazıları-1983.
- Keykubat Z. Selin ve Koç Hatice, (2013) "Jacques Rancière'in Siyaset Felsefesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Toplum ve Demokrasi* 4, 129-142.
- Kılıç, Savaş (2015). "Cahil Hocanın "İmkansız" Eğitimi" *Birikim*, 311, 114-120. (Erişim Tarihi: 28.05.2017).
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1992). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, Çev: Ahmet Kardam-Doğan Şahiner, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Rancière, J. (2007). *Siyasatın Kıyısında*. (A. U. Kılıç, Çev.). Metis Yayınları.
- Rancière, J. (2009). *Filozof ve Yoksulları*. (A. U. Kılıç, Çev.). Metis Yayınları.
- Rancière, J. (2010). *Tarihin Adları, Bilgi Poetikası Alanında Bir Deneme*. (C Yardımcı, Çev.). Metis Yayınları.
- Rancière, J. (2014). *Cahil Hoca, Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders*, (S. Kılıç, Çev.). Metis Yayınları.
- Rancière, J. (2015). *Demokrasi Nefreti*. (U. Özmakas, Çev.). İletişim Yayınları.
- Yıldırım Yavuz & Baştürk Efe (2015). "Rancière Düşüncesinde Siyasal Olanın Önceliği", *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24, (Erişim Tarihi: 28.05.2017).

Extended Summary

This study on Ranciere is basically based on the distinction between politics and the political, which is the condition of democracy, which the thinker wants to clarify through some of his texts. The main problem for the author is to reveal a new understanding of democracy, including those who were not mentioned in history, who were exiled and ignored. Therefore, this theoretical and conceptual study benefits shortly from the studies on Ranciere, one of the important thinkers of political philosophy, and the comparison of the thinker with some other contemporary thinkers.

In this respect, his works such as *The Names of History*, *The Philosopher and his Poor*, *Ignorant Schoolmaster*, *On the Shores of Political and Hatred of Democracy* are briefly included in the study. In short terms, *The Names of History* tells the story of those whose names were not recorded in history and those who were ignored and the request for participation; meanwhile *The Philosopher and His Poor* is the logic of creating classes in society with the idea of an arkhe. The most famous work is called *Ignorant Schoolmaster* explains the hierarchical results of the disproportion between intelligence and will in institutions. *On the Shores of the Political* reveals the distinction between politics, which means the given order, and the political, which expresses formation and change. And finally, *Hatred of Democracy* expresses the Platonic roots of the ancient hatred of democracy.

The common issue in all these studies is the problems of inequality, hierarchy and participation in the political. In this respect, it could be argued that Ranciere's aim was a proposal for a new kind of democracy, or rather a way of life. It can be said that the biggest difference that distinguishes Ranciere, besides the points he shares with other thinkers of his own time, is the absence of a founding understanding of politics.

As a conclusion, Ranciere focuses on a very important current issue and tries to solve both the criticism of current liberal democracy and its difference from other thinkers participating in this criticism with a new conceptual focus. However, the thinker's demand for

equality and his call for the abolition of hierarchies do not seem to touch economical class differences sufficiently.